

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۲

سنجش میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی گردشگران (مطالعه موردی : شهرستان رامسر)

مازیار ابراهیمی^{۱*}، مهرداد رضوانی پور^۲

۱-دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری . دانشگاه آزاد اسلامی . واحد چالوس

(عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس)

۲-استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد چالوس

Ebrahimi_maziar@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۸/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۰۹

چکیده:

گردشگری، صنعتی است که مزایای آن از منظر اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست محیطی مورد تایید مقامات، مسئولین و پژوهشگران در تمامی دنیا قرار گرفته است، با اینحال در کنار مزایای زیادی که به همراه دارد معایب و خساراتی را نیز متوجه مناطق گردشگری پذیر یا میزبان می کند، زباله پراکنی، تخریب جنگلها، آلودگی سواحل، آلودگی صوتی و هوا و... که بخش عمده ای از آن بر عهده ی گردشگرانی است که بدلائل متعددی که بخشی از آن به عدم آگاهی و یا بی مسئولیتی آنان نسبت به محیط زیست باز می گردد، تجلی می یابد. لذا هدف از این پژوهش ارزیابی میزان مسئولیت پذیری گردشگران در قبال محیط زیست و دلایل بروز چنین رفتارهایی در نواحی گردشگری شهرستان رامسر می باشد. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نوع تحقیقات مقطعی و پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه است. ابزارهای مورد استفاده جهت گردآوری اطلاعات، مشاهده، پرسشنامه و مصاحبه می باشد. جامعه آماری گردشگرانی بوده اند که در تابستان سال ۱۳۹۷ از شهرستان رامسر دیدن نموده اند و بر مبنای فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر بعنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در پایان فرضیاتی که مطرح شده بود توسط آزمونهای آماری دی سامرز و تای بی کندال تجزیه و تحلیل شدند. نتایج نشان دادند که متغیرهای میزان تحصیلات و سن گردشگران بر میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی آنان تاثیر مثبت و معناداری دارد و همچنین بین پایگاه اقتصادی گردشگران با مسئولیت پذیری نیز همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: مسئولیت پذیری، گردشگران، محیط زیست، شهرستان رامسر

مقدمه:

نگرانی در مورد محیط طبیعی و اجتماعی، بحث های تحقیقاتی در مورد رابطه بین محیط زیست و گردشگری را بوجود آورده است. این مبحث در اوایل دهه ی ۱۹۷۰ شروع شد، زمانیکه جورج یانگ^۱ استدلال کرد که اثرات گردشگری هم نعمت است و هم آفت است. (میهایلیک^۲، ۲۰۱۶: ۴۶۱) گردشگران در برخی موارد با تاثیرگذاری بر محیط های اکولوژیکی مقاصد گردشگری سبب تخریب آن می شوند و توازن اکوسیستم موجود را برهم می زنند. تخریب زیست بوم های مربوط به واسطه ی استفاده بی رویه و نادرست گردشگران و توسعه نامناسب فعالیت های گردشگری رخ می دهد و گاهی نیز با کاهش منابع طبیعی همراه است. محیط های ساحلی، دریایی، کوهستانی و بیابانی انواع نواحی گردشگری در معرض خطرات تخریب زیست بوم قرار دارند. (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۸: ۲۲۵) اثرات منفی گردشگری بر عوامل محیطی، خسارت هایی است که از نظر فیزیکی به محیط زده می شود و محیط را از روند طبیعی و تکاملی خود خارج می سازد و در برخی موارد چشم انداز محیط با آن تغییر می یابد. نمونه های بسیاری را می توان در این مورد بر شمرد. برای مثال: ساخت انبوه مهمانخانه ها در کنار سواحل و رودخانه ها، آلودگی های صوتی و هوا، ضایعات گردشگران و سامانه دفع نامناسب آنها و ... (موحد، ۱۳۸۶: ۱۲۹) تولید سرانه پسماند در استان مازندران ۱۰۰۰، گیلان ۹۰۰ و گلستان ۵۹۰ گرم به ازای هر نفر در روز است. استان مازندران با تولید ۲۵۴۱ تن پسماند روزانه در بین استانهای حاشیه خزر در رتبه نخست قرار دارد. (متصدی، ۱۳۹۴) استان مازندران که یکی از قطب های گردشگری کشور است متأسفانه، روزانه حدود ۲۷۰۰ تن زباله در جنگلها و سواحل آن تخلیه می گردد. باید توجه داشت که بخشی از زباله ها در کشور ما توسط مردم در محیط رها شده است و در بسیاری از موارد کسی مسئولیت گردآوری آنها را بر عهده نمی گیرد، عدم جذب انواع زباله در محیط آسیب های زیادی بر جامعه وارد می کند، چرا که بسیاری از مسائل زیست محیطی نتیجه عدم پایداری افراد به تعهدات شهروندی در زمینه محیط زیست است، در این بین گردشگران و مسافران داخلی با آسودگی بیشتری به این رفتار دست می زنند. (فیروزجانیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۷۰) شهرهای شمالی کشور بدلیل متنوع طبیعی و علی الخصوص نشستگاه منحصر به فردشان، بویژه شهرهای ساحلی غرب مازندران بعلت نزدیکی به کوه، جنگل و دریا از طبیعتی بی نظیر و اقلیمی متفاوت نسبت به سایر مناطق جغرافیایی کشور برخوردارند، بطوریکه این مواهب طبیعی در کنار تسهیلات زیربنایی که از دوران پهلوی اول و دوم تا به امروز رشد و توسعه یافته اند مانند تعریض و توسعه جاده ها، ساخت جاده چالوس، آسفالت شده خیابانهای اصلی و فرعی، افتتاح فرودگاه ها و هتل ها و همچنین نزدیکی این مناطق به پرجمعیت ترین کلانشهر کشور یعنی تهران و... از گذشته تاکنون این نواحی را میزبان گردشگران بسیاری کرده است، بطوریکه از شهرستان رامسر بعنوان عروس شهرهای شمالی کشور نام برده می شود. توسعه گردشگری در این مناطق در کنار مزایای زیادی که برای سکنه ی این مرز و بوم به همراه دارد و موجبات رونق اقتصادی و کسب و کار اهالی را فراهم می آورد، از سویی دیگر نیز باعث تخریب محیط زیست، تنش های اجتماعی فرهنگی، آلودگی سواحل و جنگلها و... نیز می شود. بطوریکه حجم وسیعی از زباله ها اعم از ظروف پلاستیکی، شکستن شاخ و برگ درختان، آتش سوزی جنگلها بدلیل

¹ - George Young² - Mihalic

خاموش نکردن آتش و... توسط گردشگران سهل انگار و اغلب غیرمسئول نسبت به محیط زیست حادث می شود. لذا رفتار محیط زیستی، رفتار مثبت یا منفی افراد در برابر محیط زیست است که می تواند باعث حفظ یا تخریب محیط زیست گردد. مطالعه علمی و شناخت رفتار گردشگران و تاثیر عوامل موثر بر انواع رفتارهایی که گردشگران در ارتباط با محیط زیست در پیش می گیرند، اطلاعات مناسبی را برای شناخت علمی و برنامه ریزی فراهم می نماید. (صالحی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۹)

بیان مساله و ضرورت تحقیق:

لزوم توجه به محیط زیست و داشتن رفتاری مسئولانه نسبت به آن، از مقولات بسیار مهمی است که مورد توجه جدی مقامات کشورهای مختلف جهان، گردشگرپذیر، و چه صنعتی و سنتی قرار گرفته است، چرا که دیگر سالهاست از اندیشه های سودجویانه ی مبنی بر حداکثر استفاده از زمین جهت رفاه بیشتر می گذرد و جهانیان به ضرورت حفظ و پایداری محیط زیست خود واقف اند، زیرا به صراحت می توان عنوان نمود که هیچ توسعه ای اعم از اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و حتی سیاسی در غیاب محیط زیستی پاک و رفتارهایی مسئولانه نسبت به آن به سرانجام نخواهد رسید. مسائل زیست محیطی از جمله مباحث بسیار مهمی است که تیترو روزنامه ها، اخبارها و نشریات کشور را بخصوص در دهه ی اخیر بخود اختصاص داده است: مشکل دفع پسماند ها و انباشت زباله در سواحل و جنگلهای شمال کشور، کمبود آب و احتمال جیره بندی آن، خشک شدن دریاچه ی ارومیه، ریزگردها و مشکلات مردم خوزستان، وقوع سیل های مکرر در اقصی نقاط کشور، از بین رفتن جنگلها و ساخت و سازهای بی رویه، سهل انگاری گردشگران و از بین رفتن جنگلها بر اثر آتش سوزی و... تنها گوشه ای از صدماتی است که بر محیط زیست وارد شده و همچنان نیز ادامه دارد. عدم توجه به محیط زیست، عواقب جبران ناپذیری را برای ساکنان این مناطق برجای می گذارد که بطور مستقیم بر سلامتی و بهداشت ساکنان و بطور غیرمستقیم نیز بر اقتصاد این مناطق با روند نزولی جذب گردشگر، اجتماعی و فرهنگی با کاهش آستانه ی تحمل پذیری و روحیه ی مهمانوازی آنان و... لطمات جبران ناپذیری ببار می آورد. متاسفانه تخریب محیط زیست و آلودگی سواحل و جنگلها با حجم وسیعی از زباله های بجا مانده، زنگ هشدار را برای مسئولان، مدیران و دوستداران محیط زیست به صدا در آورده است، فاجعه ای که در سالهای اخیر شتاب بیشتری بخود گرفته است. در شهرهای ساحلی شمال کشور و بخصوص منطقه مورد نظر این پژوهش یعنی شهرستان رامسر بدلائل حساس اقلیمی، طبیعی و زیست محیطی که دارد، لزوم توجه به این مقوله از مباحث بسیار مهم پیش روی محققان و دوستداران محیط زیست می باشد. با توجه به موارد مطرح شده فرضیات و سوالات پژوهش به قرار زیر می باشد:

فرضیات:

- میزان تحصیلات گردشگران بر مسئولیت پذیری آنان نسبت به محیط زیست تاثیر دارد.
 - افزایش سن گردشگران بر میزان مسئولیت پذیری آنان نسبت به محیط زیست تاثیر دارد.
- بین پایگاه اقتصادی گردشگران با مسئولیت پذیری زیست محیطی ارتباط معناداری وجود دارد.

سوالات:

- چه عوامل یا زمینه هایی در میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی گردشگران تاثیر گذارند؟
عوامل بازدارنده یا بی تفاوتی گردشگران در قبال محیط زیست کدامند؟
پیشینه ی تحقیق :

گزیده ای از تحقیقات داخلی :

قرخلو و همکاران (۱۳۸۸) در مقاله ای بنام اثرات زیست محیطی گردشگری بر سواحل شهر رامسر، سواحل دریای خزر و محدوده شهر رامسر را از طریق مشاهدات میدانی و تکمیل پرسشنامه توسط ساکنین مورد مطالعه قرار دادند و بدین نتایج دست یافتند که توسعه ی گردشگری ساحلی اثرات زیست محیطی فراوانی را بر جای گذاشته که مهمترین آنها تخریب پوشش گیاهی، آلودگی آبهای ساحلی و از بین رفتن چشم اندازهای ساحلی بوده است. شبیری و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله ای تحت عنوان اثرات اجرای برنامه های آموزش زیست محیطی بر طبیعت گردی: مورد مطالعه دانش آموزان مدارس لنگرود به بررسی حجم نمونه ای ۱۰۰ نفری از دانش آموزان دختر و پسر تحت عنوان گروه های آزمایش و کنترل پرداختند، که پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات توسط آزمون تی، بدین نتایج دست یافتند: آموزش در فضای آزاد تاثیر بسزایی در تغییر رفتار محیطی دانش آموزان ایجاد خواهد نمود که این تغییر در بین دختران بیشتر محسوس است. شبیری و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق دیگری با عنوان پیامدهای محیط زیستی گردشگران بر نواحی ساحلی دریای مازندران از دیدگاه مردم و مسئولین به گردآوری اطلاعات از طریق پرسشنامه از خانوارهای ساکن در سواحل و مسئولان مرتبط پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که پیامدهای مثبت محیط زیستی گردشگران ساحلی نسبت به پیامدهای منفی آن کثرت بیشتری دارد و اکثر افراد از ویژگی های طبیعی سواحل رضایت دارند ولی از امکانات و تسهیلات رفاهی و بهداشتی رضایت چندانی ندارند و همچنین اکثر گردشگران معتقدند هتل ها، رستوران ها و مراکز تفریحی در ایجاد پیامدهای محیط زیستی منفی در سواحل نقش مهم و تاثیرگذاری دارند. نبوی و شهریاری (۱۳۹۳) در مقاله ای با عنوان دین، اخلاق و محیط زیست با استفاده از روش تحقیق پیمایشی و تکنیک پرسشنامه، از نمونه ای با حجم ۴۰۰ نفر از شهروندان شهر اهواز، اطلاعات مورد نظر را گردآوری نمودند و سپس از طریق آمارهای توصیفی و تحلیل های آماری نظیر ضریب همبستگی پیرسون به تجزیه و تحلیل داده ها پرداختند، نتایج حاکی از آن بود که رابطه مستقیم و معناداری بین متغیرهای احساس مسئولیت، اخلاق محیط زیستی و احیای ارزش های دینی و متغیر حفظ محیط زیست وجود دارد. صالحی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان تبیین جامعه شناختی رفتار محیط زیستی گردشگران: مطالعه موردی پارک جنگلی نور، با روشی پیمایشی و از طریق ابزار پرسشنامه، اطلاعات مورد نیاز را از گردشگران ورودی به ناحیه ی مورد مطالعه در مرداد ماه ۱۳۹۳ جمع آوری نمودند و بدین نتایج رسیدند که بین سن گردشگران، محل سکونت و رفتارهای محیط زیستی رابطه معناداری وجود ندارد، در مقابل یافته ها نشان دادند که بین جنسیت و سطح تحصیلات و رفتارهای محیط زیستی رابطه مثبت وجود دارد. فیروزجائیان و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی بنام تحلیل جامعه شناختی زباله ریزی در بین گردشگران: مطالعه موردی گردشگران استان مازندران با روشی پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه به جمع آوری اطلاعات از جامعه آماری، که کلیه گردشگران داخلی وارد شده به استان مازندران در تابستان ۱۳۹۳ بوده با حجم نمونه

ی ۳۸۵ نفری پرداختند. نتایج نشان دادند که رفتار زیاله پراکنی با متغیرهایی چون نگرش زیست محیطی، ضعف هنجاری، عدم احساس مسئولیت، احساس منفی نسبت به زیاله، زیاله پراکنی از دیگران، عادت، گمنامی، فقدان خدمات رابطه‌ی معناداری دارد.

گزیده‌ای از تحقیقات خارجی:

بون و مدرس^۱ (۲۰۰۶) در کتاب شهر و محیط زیست که توسط دکتر منوچهر طیبیان به فارسی ترجمه شده است در شش فصل، مسائل و مشکلات شهرها از بدو تاریخ تا به امروز را مورد مطالعه قرار داده و جهت دستیابی به آینده‌ای پایدارتر برای شهرهای امروزی راهکارهایی همچون رشد هوشمند و روشهای نوین شهرسازی دوستدار طبیعت را برشمرده اند. بطوریکه فصل نخست کتاب به ریخت شناسی شهری از ظهور شهرنشینی تا پست مدرنیسم را بخود اختصاص داده است و در فصل دوم به اثرات افزایش جمعیت شهرنشین و اثرات آن بر محیط زیست پرداخته اند و... در فصل پایانی کتاب فواید فضای سبز، مدیریت سبز و برنامه ریزی برای آینده پایدار شهری را ذکر نموده اند. کای ژین و کیم لیان چان^۲ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان دیدگاه‌های گردانندگان تور از شاخص‌های گردشگری مسئول: پارک ملی کینابالو^۳، با ابزار مصاحبه به گردآوری شاخص‌های گردشگری مسئول از دیدگاه گردانندگان تورهای گردشگری پرداختند که در این زمینه ۲۵ گرداننده‌ی تور مورد تحقیق قرار گرفت و از چهار مفهوم اصلی گردشگری پایدار بعنوان موضوع راهنما در طی مصاحبه‌ها استفاده شد که شامل موضوعات اکولوژیکی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بوده است. هدف نویسندگان از مقاله فوق طراحی یک سیستم نظارت موثر برای پارک می باشد تا بتوانند در برابر توسعه سریع و کوتاه مدت، پارک را به مدت طولانی تری حفظ و نگهداری کنند. در نهایت می نویسند: صنعت گردشگری شامل طیف وسیعی از ذینفعان مانند دولت، گردشگران و دیگر سرمایه‌گذاران کوچک و متوسط است و نقش هر گروه در توسعه شاخص‌های گردشگری مسئول برای پارک فوق بسیار مهم است. مانتاتوو و مانتاتووا^۴ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان اصول فلسفی اخلاق زیست محیطی: نظریه مسئولیت پذیری از هانس جوناس^۵ به تحلیل تئوری مسئولیت پذیری جوناس می پردازند و می نویسند ترس دقیقاً همان چیزی است که می تواند به جلوگیری از تخریب یا نابودی بشریت کمک کند. نویسندگان استدلال می کنند، ضروری است که تمدن صنعتی مدرن با یک بردار توسعه جدید (تفکر انسانی و اخلاق زیست محیطی) همگام شود. در پایان اهمیت عملی نظریه مسئولیت پذیری هانس جوناس با نمونه‌هایی از اخلاق زیست محیطی و مفهوم توسعه پایدار نشان داده شد. میهالیک^۶ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با نام گردشگری پایدار و مسئول، در راستای گردشگری پاسخگو، می نویسد علی‌رغم چند دهه بحث و مباحثه‌ی علمی و عملی در زمینه‌ی گردشگری پایدار، کاربرد آن در عمل دشوار است. وی سه دلیل از جمله آگاهی، برنامه و اقدام با دیدگاه‌های نظری از اقتصاد سیاسی و اقتصاد رفتاری برای ارائه یک مدل مسئولیت پذیر پایدار و یکپارچه را ارائه می دهد و همچنین به بحث در مورد فهرست لغات پایداری و مسئولیت پذیری

¹ - Boone & Modarres

² - Kai Xin & Kim Lian Chan

³ - Kinabalu National Park

⁴ - Mantatov & Mantatova

⁵ - Hans Jonas

⁶ - Mihalic

و استفاده از آنها می پردازد، با هدف درک گفتمان گردشگری پایدار و مسئولیت پذیر، تلاش می کند شکاف بین پایداری و مسئولیت پذیری را با استفاده از تعاریف هر اصطلاح که از نظریه های آسیب زیست محیطی و اقتصاد رفتاری حاصل شده را توضیح دهد. هانافیا^۱ و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله ای با عنوان فعالیت گردشگری مسئول و کیفیت زندگی: چشم اندازی از جوامع جزیره لانگ کاوی^۲، با هدف آشکار ساختن دیدگاه جوامع جزیره فوق الذکر در مورد عملکرد گردشگری مسئول و تاثیر آن بر کیفیت زندگی آنان می باشد که با استفاده از روش نمونه گیری سهمیه ای، پرسشنامه محقق ساخته در میان جوامع جزیره لانگ کاوی توزیع گردید. نتایج نشان دادند که توسعه گردشگری مداخلات مثبتی را در جوامع محلی بوجود آورده که این شامل مزایای اقتصادی مانند اشتغال، استفاده از خدمات محلی و محصولات و نیز ارائه مزایای آموزشی محلی، ابتکارات بهداشتی و سلامت است، علاوه بر این ساکنین معتقدند که فعالیت گردشگری مسئول راه حل مناسبی برای مبارزه با عواقب ناگوار توسعه گردشگری است که این سیاست باید شامل برنامه ریزی مسئولانه و مسئولیت پذیری زیست محیطی باشد. در مجموع نتایج نشان دادند که رابطه بین توسعه گردشگری و کیفیت زندگی با فعالیت گردشگری مسئول از استحکام و توانایی بیشتری برخوردار خواهد بود.

ادبیات تحقیق:

مسئولیت پذیری:

مسئولیت یک ویژگی شخصیتی است که معمولاً بصورت یک نگرش در ساختار روانی و رفتاری فرد شکل می گیرد و یک متغیر عمده و اساسی در رفتارهای اجتماعی محسوب می شود و لذا در آموزش رفتارهای اجتماعی جایگاه جالب توجهی دارد. مسئولیت پذیری در ابعاد فردی و اجتماعی، مفهومی است که می تواند ابزار و وسیله خوبی برای حفظ انسجام اجتماعی در عین احترام به تفاوت های موجود و فهم آنها باشد. (خواجه نوری و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۶) مسئولیت به مفهوم تصمیم گیری مناسب و موثر است و منظور از تصمیم گیری مناسب این است که فرد در چارچوب هنجارهای اجتماعی و انتظاراتی که از او می رود، دست به انتخاب بزند که سبب ایجاد روابط انسانی مثبت، موفقیت و افزایش ایمنی و آسایش خاطر شود. (کلمز و بین، ۱۹۸۰: ۵۳)

مسئولیت پذیری زیست محیطی (اخلاق زیست محیطی):

رفتار محیط زیستی، مجموعه ی کنش های افراد جامعه نسبت به محیط زیست است که در یک طیف وسیع از احساسات، تمایلات و آمادگی های خاص برای رفتار نسبت به محیط زیست را شامل می شود. افراد هر جامعه ای برحسب شرایط و مقتضیات خاص اجتماعی و فرهنگی برخورد متفاوتی نسبت به محیط زیست دارند. این برخوردها و رفتارها ممکن است کاملاً منفی و بر علیه محیط زیست و یا بالعکس کاملاً مثبت و برله محیط زیست باشد. (عقیلی و همکاران، ۱۳۸۸: ۴) تعیین اصول و معیارهایی که بر روابط انسان با محیط زیست به منظور ممانعت از آسیب رساندن به طبیعت و حفاظت از آن حاکم باشد، بر عهده اخلاق زیست محیطی است. (کاوندی، ۱۳۹۱: ۱۰) بعبارت دیگر اخلاق محیط زیست، اخلاق

¹ - Hanafiah

² - Langkawi Island

³ - Clemes & Been

استفاده، تخصیص، بهره برداری و حفظ منابع است و در درجه اول بر حفظ سلامت جهان طبیعی شامل جنگلها، آبریان، زیست بوم و تنوع زیستی و در درجه دوم بر حفظ عناصر و انرژی متمرکز است. (عابدی سروستانی، ۱۳۸۸: ۶۵) اخلاق محیط زیست یکی از با سابقه ترین شاخصه های اخلاق کاربردی است که درباره چگونگی رفتار انسان با محیط زیست بحث و گفتگو می کند و به مسایلی همچون نوع رابطه انسان با محیط زیست، شناخت طبیعت از سوی انسان، احساس مسئولیت نسبت به آن، حفاظت از منابع طبیعی و... می پردازد. (پویمان^۱، ۲۰۰۵: ۱۹۵) اخلاق زیست محیطی، بخشی از مفهوم گسترده ی اخلاق زیستی است، ارزش طبیعت و محیط زیست و زندگی پایدار در توازن و هماهنگی با طبیعت است که نه تنها لازمه ی احترام متقابل بین انسان هاست بلکه تمام مخلوقات است. مهمترین کارکرد اخلاق زیست محیطی، تنظیم رابطه بین انسان و طبیعت است. (ساکا^۲ و همکاران، ۲۰۰۹: ۲۴۷۵)

جنبش محیط زیست و زیست بوم گرایی:

مفهوم محیط زیست جهانی تازه ترین مفهوم درباره محیط زیست است و ریشه های آن به مناظرات مربوط به بحران زیست محیطی در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ باز می گردد. گرچه همواره محیط زیست جهانی وجود داشته است ولی بروز مخاطرات برای آن آماج توجه همگانی و سیاسی قرار گرفت. یکی از مسائل که در ایجاد مفهوم محیط جهانی اهمیت داشت عکس هایی بود که در پایان دهه ۱۹۶۰ از فضا از زمین گرفته شد. این تصاویر بیش از هر چیز دیگری مردم را متوجه کرد که همه انسانها که بر روی یک کره خاکی زندگی می کنند در آن شریک هستند. (محرم نژاد و تهرانی، ۱۳۸۹: ۳) به دنبال ظهور این آگاهی و تکامل آن در دو سه دهه ی اخیر است که مباحث و مسائل مربوط به محیط زیست ابعادی فراتر از موضوعات علمی و فنی پیدا کرده و به صورت نوعی فلسفه ی اجتماعی و جنبش جهانی درآمده است. با تعمیق مباحث مربوط به محیط زیست، فرهنگ مربوط به آن نیز، غنی تر و وسیع تر شده است. اینک مفاهیمی مثل اقتصاد زیست محیطی، اخلاق زیست محیطی، فرهنگ زیست محیطی و غیره در جهان غرب، کاربردی وسیع پیدا کرده است. از جمله تمایزی آشکار میان دو مفهوم محیط زیست گرایی^۳ و زیست بوم گرایی^۴ پدید آمده که بیانگر آغاز نگرشی نوین نسبت به مسائل و مباحث محیط زیست انسان محسوب می شود. در دهه ی ۱۹۷۰ به کمک متفکران و دانشمندان علوم طبیعی و علوم اجتماعی رشته ی جدیدی از اخلاق به عنوان اخلاق زیست محیطی پایه گذاری شد که فراتر از موضوع اخلاق سنتی به تنظیم روابط میان انسان ها و محیط زندگی نظر دارد. این اخلاق جدید بر این آموزه استوار است که زمین فقط یک منبع اقتصادی برای بهره کشی نیست. (مهذیزاده، ۱۳۹۵: ۵۰-۵۲)

گردشگری مسئولانه و در راستای توسعه پایدار:

گردشگری مسئول به محبوب ترین مفهوم و نیز قاعده ای کلی برای توسعه گردشگری مدرن تبدیل شده است. ترویج حفاظت و نگهداری از محیط زیست طبیعی، فرهنگ های محلی و نیز همکاری، کیفیت زندگی بهتری را به همراه دارد. (هانافیا و همکاران، ۲۰۱۶: ۴۰۶) منتقدان گردشگری در دهه ی ۱۹۸۰، خواهان مسئولیت پذیری بیشتری در مورد اثرات گردشگری

^۱ - Pojman

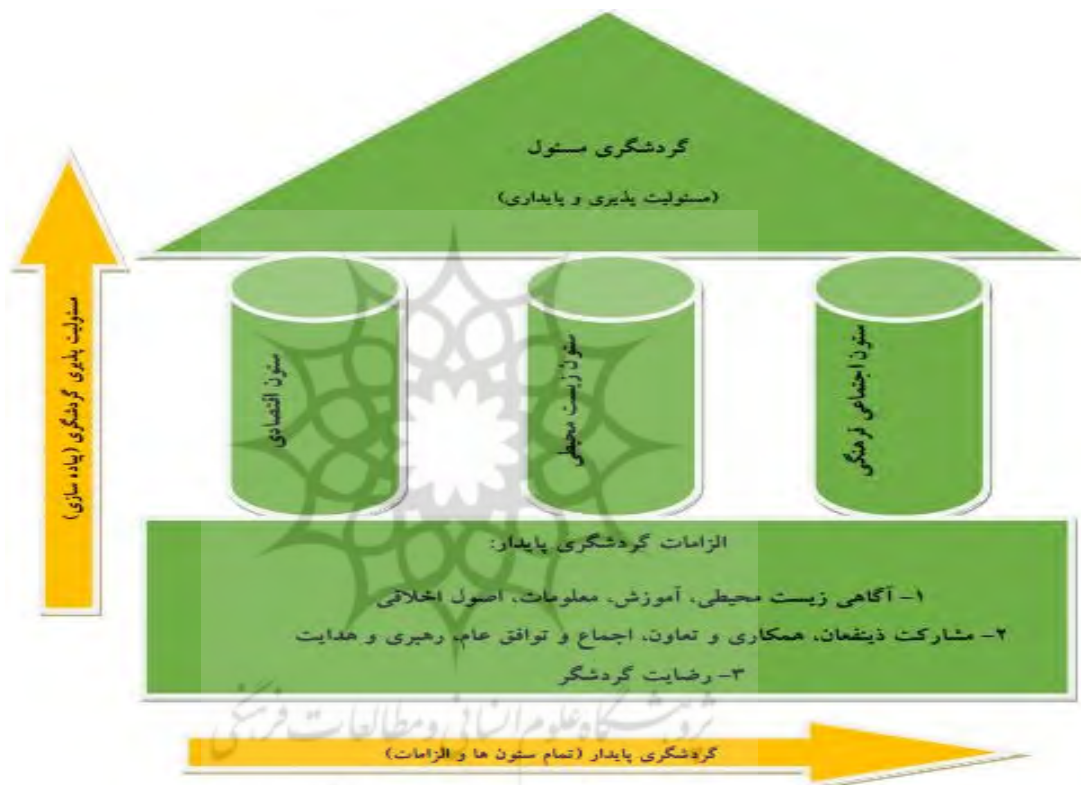
^۲ - Saka

^۳ - Environmentalism

^۴ - Ecologism

و رفتارها در محیط های میزبان، طبیعی و انسانی شدند. این علاقه به مسئولیت پذیری بیشتر منجر به اشکال دیگری از گردشگری گردید که با نام های بسیاری مانند ملایم، با کیفیت، زیست محیطی، مسئولیت پذیر، حداقل اثرات گردشگری، سبز و اخلاق گردشگری و ... که همه ی آنها بیان کننده ی جایگزینی برای گردشگری انبوه می باشند، شناخته می شوند. (میهایلیک، ۲۰۱۶: ۶۱) میهایلیک در شکل زیر سه رکن یا ستون اصلی اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی فرهنگی را با تکیه بر الزامات توسعه گردشگری پایدار، همانطور که در شکل زیر نمایان است، بعنوان معیارهای گردشگری مسئول مطرح می کند.

شکل ۱: درک پیشنهادی از گردشگری مسئول

Mihalic, 2016: 463

مفهوم گردشگری مسئول، به توسعه پایدار بسیار نزدیک است، که خواستار سازش است و مانع تضاد یا مناقشه بین توسعه اقتصادی از یکسو و محیط اجتماعی و طبیعی از سوی دیگر می گردد. مفهوم گردشگری مسئول در به حداقل رساندن دخالت در محیط طبیعی، احترام به تنوع فرهنگی، به حداکثر رساندن مشارکت مردم محلی در ارائه خدمات گردشگری، افزایش رضایت مشتری و رضایت گردشگران تمرکز دارد. گردشگری مسئول بازتابی از گردشگری پایدار است، بنابراین گردشگری پایدار در موفقیت اقتصادی و نگرانی نسبت به محیط زیست، حفاظت و توسعه آن و رفتار مسئولانه و احترام به جامعه و ارزشهای فرهنگی انعکاس می یابد، بطوریکه این سه معیار وابسته به یکدیگر می باشند. بنابراین گردشگری مسئول، گردشگری است که مناطق بهتری را برای مردمی که در آن زندگی می کنند و همچنین مکان بهتری را جهت

بازدید فراهم می آورد. (دبیکا و جاسترزابک^۱، ۲۰۱۴: ۱۹۳) امروزه رفتار مسئولانه زیست محیطی گردشگران در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری، ضرورت زیادی یافته است. در زمینه گردشگری، رفتار مسئولانه زیست محیطی گردشگران بستگی به میزان تاثیر رفتار گردشگران بر محیط و میزان رعایت هنجارها در مقصد گردشگری دارد. داشتن آینده ای روشن بدون پرورش افرادی مسئولیت پذیر امکان پذیر نیست. (قیداری و دلیر، ۱۳۹۶: ۵۰)

روش تحقیق:

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات مقطعی و پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه و در حیطه ی تحقیقات کاربردی قرار می گیرد. روش جمع آوری اطلاعات نیز میدانی (مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه) بوده است. جامعه آماری کلیه گردشگران ورودی به شهرستان رامسر در تابستان سال ۱۳۹۷ انتخاب شدند و جهت تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که با اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد حجم نمونه برای این پژوهش عدد ۳۸۴ بدست آمد. پرسشنامه از نوع پاسخ بسته و در قالب طیف پنج گزینه ای لیکرت تهیه و توزیع شد و برای اطمینان از پایایی پرسشنامه، پس از توزیع مقدماتی ۳۰ عدد پرسشنامه، مقدار آلفای کرونباخ برای آن عدد ۰/۷۲۸ را نشان داد که گویای پایایی مناسب سوالات می باشد، روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه نیز بر اساس نظر اساتید مرتبط مورد تایید قرار گرفت. میزان تحصیلات، پایگاه اقتصادی و سن گردشگران بعنوان متغیرهای مستقل و تاثیرگذار و مسئولیت پذیری زیست محیطی بعنوان متغیر وابسته یا تاثیر پذیر در نظر گرفته شد، توزیع پرسشنامه بصورت تصادفی (نمونه در دسترس) در بین گردشگران در سواحل، جنگلها و سایر نقاط گردشگر پذیر شهرستان رامسر انجام شد. در نهایت از آنجاییکه اطلاعات گردآوری شده دارای توزیع غیر نرمال بوده اند از طریق روشهای ناپارامتریک و با استفاده از آماره های استنباطی دی سامرز و تای بی کندال میزان ارتباط و تاثیر متغیرهای تحقیق بررسی و ارزیابی شدند.

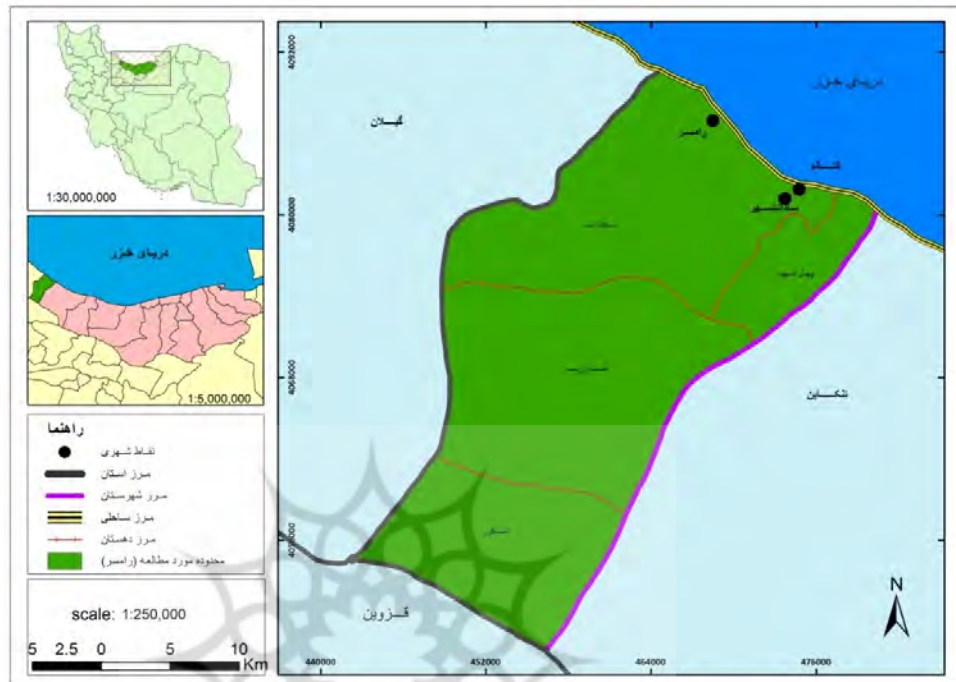
محدوده مطالعاتی:

شهرستان رامسر در استان مازندران واقع می باشد. رامسر غربی ترین شهرستان این استان است که با استان گیلان مرز مشترک دارد. شهرستان رامسر از شرق به شهرستان تنکابن، از غرب به چابکسر از توابع شهرستان رودسر، از جنوب به قزوین و از شمال به دریای خزر متصل است و مساحت آن بالغ بر ۷۳۰ کیلومتر مربع می باشد. این شهرستان در عرض شمالی ۳۶ درجه و ۵۹ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۲ دقیقه گسترده شده است، طول شرقی آن بین ۵۰ درجه و ۴۷ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۲۰ دقیقه می باشد. (سالنامه آماری مازندران، ۱۳۹۳) شهرستان رامسر از سه شهر بنام های کتالم، ساداتشهر و شهر رامسر تشکیل شده است، این شهرستان همچنین دارای چهار دهستان بنام های چهل شهید، سخت سر، جنت رودبار و اشکور می باشد. این شهرستان ویژگی های بارزی چون سواحل زیبا و ماسه ای، اقلیم معتدل، آبگرم های معدنی، جنگل های بکر و انبوه، بیلاقتی زیبا با فرهنگ های غنی و... پذیرای تعداد زیادی گردشگر تفریحی و اکوتوریست، بویژه در فصل تابستان و تعطیلات نوروز می باشد، حوزه ی شهری این شهرستان نیز یادگاری های بسیاری از دوران پهلوی اول

^۱ - Debicka & Jastrzabek

مانند: هتل قدیم و هتل بزرگ رامسر، کاخ موزه، کاخ مادر شاه و چندین بنای تاریخی دیگر را در دل خود جای داده که توانسته برای گردشگران فرهنگی و تاریخی نیز جاذب باشد.

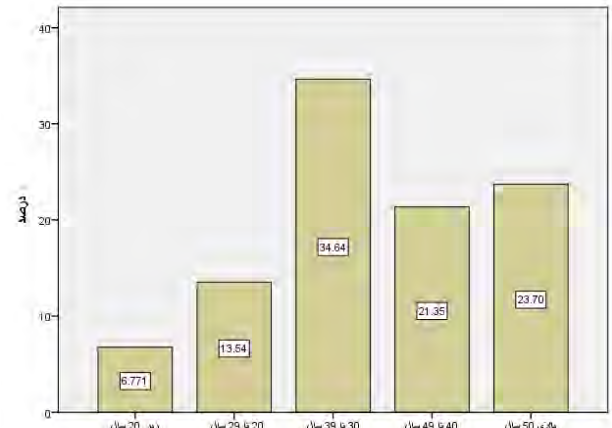
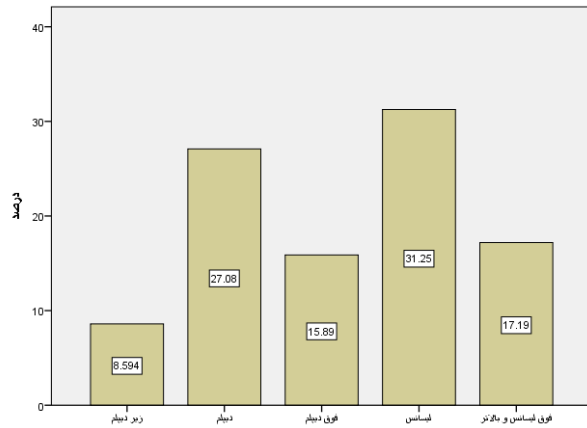
نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی شهرستان رامسر

یافته ها:

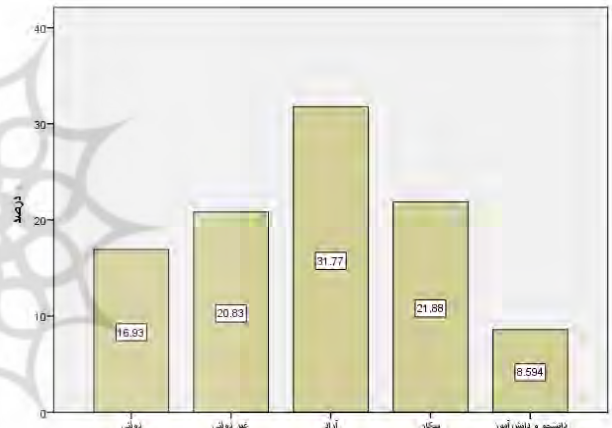
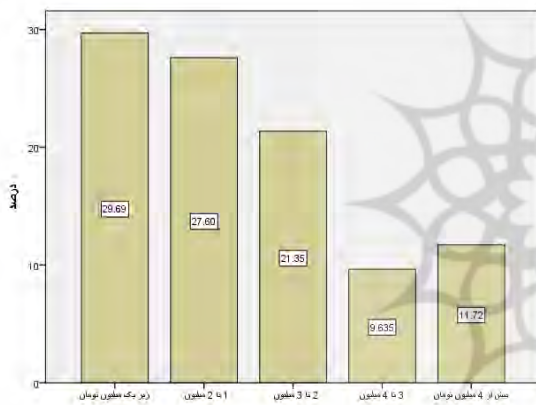
خصوصیات کلی پاسخ دهندگان:

بر اساس اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه ها، پاسخ دهندگان ۵۳ درصد مرد و ۴۷ درصد زن می باشند، ۳۶ درصد مجرد و ۶۴ درصد آنان نیز متأهل بوده اند. از نظر سنی بیشترین حجم پاسخ دهنده مربوط به طیف سنی ۳۹ - ۳۰ سال با ۳۴/۵ درصد و بالای پنجاه سال با ۲۴ درصد و همچنین کمترین تعداد نیز مربوط به افرادی با شرایط سنی زیر ۲۰ سال با ۷ درصد بوده است. از لحاظ وضعیت تحصیلی ۳۱ درصد افراد دارای مدرک تحصیلی لیسانس، ۲۷ درصد دیپلم، ۱۷ درصد فوق لیسانس و بالاتر، ۱۶ درصد فوق دیپلم و در نهایت نیز ۹ درصد مدرک تحصیلی زیر دیپلم داشته اند. از نظر شغلی بیشترین فراوانی مربوط به دارندگان مشاغل آزاد با ۳۲ درصد و آمار بعدی نیز مربوط به بیکاران با ۲۲ درصد می باشد و کمترین فراوانی نیز مربوط به دانشجویان با ۸ درصد بوده است. از نظر میزان درآمد نیز بیشترین مقدار با ۳۰ درصد مربوط به درآمدهای زیر ۱ میلیون تومان و کمترین فراوانی نیز مربوط به درآمدهای ۳ تا ۴ میلیون تومان با فراوانی ۹ درصد بوده است. نتایج در نمودارهای زیر جهت گویاتر شدن ویژگی های کلی پاسخ دهندگان ترسیم شده است.

نمودار ۲: تفکیک پاسخ دهندگان بر اساس تحصیلات

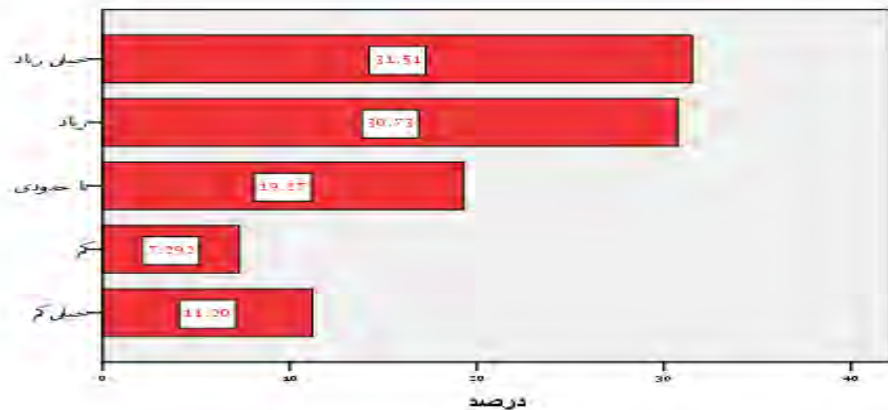
نمودار ۱: تفکیک پاسخ دهندگان بر اساس سن

نمودار ۳: تفکیک پاسخ دهندگان بر اساس شغل
نمودار ۴: تفکیک پاسخ دهندگان بر اساس درآمد

میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی گردشگران:

جهت برآورد میزان مسئولیت پذیری جامعه آماری مورد نظر تعداد ۹ پرسش مطرح شد و نظرات پاسخ دهندگان در این زمینه جمع آوری گردید، از میان پاسخ هایی که به سوالات مختلفی همچون جمع آوری زباله حتی زباله های باقیمانده ی دیگران، مطمئن شدن از خاموش شدن آتش، بازداشتن سایرین از زباله پراکنی و تذکردهی، همراه داشتن کیسه زباله، وظیفه شهرداری و... داده شده بود، نتایجی که غیر محتمل تر بوده بصورت نمودار در زیر آورده شده است. بعنوان مثال در پاسخ به پرسش مربوط به وظایف شهرداری ها، بیشترین فراوانی مربوط به گزینه ی بسیار زیاد و زیاد بوده که یعنی حدود دو سوم از پاسخ دهندگان جمع آوری زباله را صرفاً جزء وظایف شهرداری ها می دانند و خود را در قبال گردآوری زباله های خویش مسئول نمی دانند.

نمودار ۵: جمع آوری زباله ها و وظیفه ی شهرداری هاست

دانش زیست محیطی گردشگران:

تجزیه و تحلیل پاسخ ها حاکی از آگاهی یا دانش زیست محیطی گردشگران نسبت به خسارات و عواقب ناگوار باقی ماندن زباله و پساب های حاصل از آنها در شیوع بیماری های مهلک و همچنین تخریب محیط زیست که تا حدود زیادی ناشی از تجزیه پذیری طولانی مدت ظروف پلاستیکی است، می باشد. بطور کلی نتایج حاصل از پرسشنامه و مصاحبه با گردشگران نشان می دهند که گردشگران بواسطه ی فعالیت های گسترده ی رسانه ها اعم از تلویزیون، اینترنت، موبایل و ... از یکسری اطلاعات کلی متوسط و رو به بالایی در مورد دانش زیست محیطی برخوردار می باشند، که شواهد نشان داده اند که این میزان دانش، از بازاریابی لازم در برابر زباله پراکنی یا عدم جمع آوری زباله توسط گردشگران برخوردار نبوده است.

میزان رضایت گردشگران از امکانات موجود در مکانهای گردشگری:

نتایج بدست آمده از میزان رضایت متوسط و رو به پایین گردشگران از امکانات و تجهیزات شهری در مکانهای گردشگری حکایت دارد، که می تواند یکی از دلایل قوی جهت کاهش انگیزه ی جمع آوری زباله توسط گردشگران شود، بطوریکه در مصاحبه با تعدادی از آنان جمع آوری زباله در کیسه های پلاستیکی در کنار درختان یا آویزان نمودن آنها به شاخ و برگ درختان را خدمتی برای محیط زیست و شهرداری می دانند و فقدان سطل های زباله و دیگر تجهیزات ضروری در اماکن گردشگری نظیر آلچیق، باربیکو، سرویس های بهداشتی و ... را از دلایل اصلی زباله پراکنی یا عدم جمع آوری زباله ها می دانند. مشاهدات نشان داده تنها تعداد کمی از گردشگران مسئول و دوستدار محیط زیست زباله های خود را از محل جمع می کنند. همانطور که می دانیم از خصوصیات اصلی هر مکان گردشگری، داشتن حداقل امکانات رفاهی و بهداشتی است که پاسخ گردشگران در اماکن گردشگری ساحلی، جنگلی و ... این شهرستان حاکی از عدم رضایت آنان در این زمینه است. بدیهی است تا تجهیزات اولیه ی ضروری همچون سطل های زباله، سرویس های بهداشتی و ... در مکانهای گردشگری و در فواصلی استاندارد به نسبت حجم جمعیت گردشگر که می توان بر پایه ی آمار سالهای گذشته،

میزان آن را برای آینده تا اندازه ای پیش بینی نمود، مکان گزینی و احداث نگردند، نمی توان با توجه به نگرش ها، سطوح فرهنگی، مسائل خانوادگی و آموزشی و.. انتظار شهروندان یا گردشگران مسئول را از تمامی آنان داشت و تنها نوک تیز انتقادات را متوجه گردشگران کرد.

آزمون فرضیات :

فرضیه اول : میزان تحصیلات گردشگران بر مسئولیت پذیری آنان نسبت به محیط زیست تاثیر دارد.

در آزمون فرضیه ی فوق از آنجاییکه متغیرهای مستقل و وابسته هر دو در سطح سنجش رتبه ای انتخاب شده اند و هدف تحقیق نیز بر اساس تاثیرگذاری یک متغیر بر متغیر دیگر، یعنی رابطه از نوع علی می باشد از آزمون دی سامرز^۱ استفاده شده است. نتایج نشان می دهند که می توان با بیش از ۹۹ درصد اطمینان ادعا نمود میزان تحصیلات گردشگران تاثیر قوی مثبت و معناداری بر میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی آنان دارد. بدین معنا که با افزایش سطح تحصیل، میزان مسئولیت پذیری نیز افزایش می یابد و برعکس هرچه سطح تحصیلی گردشگران پایین تر باشد، میزان مسئولیت پذیری نیز کمتر می شود.

جدول ۱ : تعیین سطح معناداری، شدت و جهت تاثیر میزان تحصیلات گردشگران بر مسئولیت پذیری زیست محیطی

میزان خطا	T مقدار آماره	خطای استاندارد	جهت و شدت	آزمون دی سامرز (رتبه ای رتبه ای)
۰/۰۰۰	۹/۴۹۰	۰/۰۳۳	۰/۳۱۹	
۰/۰۰۰	۹/۴۹۰	۰/۰۳۸	۰/۳۶۵	مسئولیت پذیری زیست محیطی
۰/۰۰۰	۹/۴۹۰	۰/۰۳۰	۰/۲۸۳	میزان تحصیلات گردشگران

فرضیه دوم : افزایش سن گردشگران بر میزان مسئولیت پذیری آنان نسبت به محیط زیست تاثیر دارد.

در آزمون فرضیه ی مورد نظر نیز به مانند فرضیه ی فوق و با توجه به رتبه ای بودن متغیرهای تحقیق و با هدف ارزیابی تاثیر متغیر مستقل سن گردشگران بر متغیر وابسته ی مسئولیت پذیری زیست محیطی، از آزمون آماری دی سامرز استفاده شد. نتایج نشان دهنده ی آن است که با سطح اطمینان کمتری نسبت به فرضیه ی قبلی یعنی با بیش از ۹۰ درصد اطمینان، افزایش سن گردشگران تاثیر مثبت و معناداری بر میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی آنان دارد. بدین معنا که افزایش سن و کسب تجربه بر میزان مسئولیت پذیری تاثیرگذار است و باعث افزایش آن می شود و نیز گردشگرانی با سنین پایین تر از مسئولیت پذیری کمتری نسبت به محیط زیست برخوردارند.

جدول ۲ : تعیین سطح معناداری، شدت و جهت تاثیر افزایش سن گردشگران بر مسئولیت پذیری زیست محیطی

میزان خطا	T مقدار آماره	خطای استاندارد	جهت و شدت	آزمون دی سامرز (رتبه ای رتبه ای)

¹ -Somers d test

	۰/۰۹۸	۰/۰۳۷	۲/۶۲۹	۰/۰۰۹
مسئولیت پذیری زیست محیطی	۰/۱۱۳	۰/۰۴۳	۲/۶۲۹	۰/۰۰۹
افزایش سن گردشگران	۰/۰۸۷	۰/۰۳۳	۲/۶۲۹	۰/۰۰۹

فرضیه سوم: بین پایگاه اقتصادی گردشگران با مسئولیت پذیری زیست محیطی ارتباط معناداری وجود دارد. در آزمون فرضیه ی سوم با توجه به هدف تحقیق که سنجش میزان همبستگی میان متغیرهای رتبه ای، یعنی متغیر مستقل پایگاه اقتصادی گردشگران و متغیر وابسته ی مسئولیت پذیری زیست محیطی بوده است، و از آنجاییکه جداول اطلاعات ما از نوع مربعی می باشد (تعداد سطر و ستون های آن برابرند) از آزمون آماری تای بی کندال^۱ استفاده شد. نتایج نشان می دهند که با بیش از ۹۹ درصد اطمینان می توان ادعا نمود که بین پایگاه اقتصادی گردشگران و مسئولیت پذیری زیست محیطی آنان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. عبارتی هرچه پایگاه اقتصادی و درآمد مالی گردشگران بیشتر باشد میزان مسئولیت پذیری آنان نیز بیشتر است و برعکس هرچه میزان درآمد و وضعیت اقتصادی گردشگران کمتر و ضعیف تر باشد، دغدغه ی زیست محیطی کمتری دارند و مسئولیت پذیری زیست محیطی برای آنان به مراتب کم اهمیت تر از دیگر مسائل، خصوصاً اقتصادی برای آنهاست.

جدول ۳: تعیین سطح معناداری و شدت و جهت بین متغیرهای مورد سنجش

میزان خطا	T مقدار آماره	خطای استاندارد	جهت و شدت	آزمون تای بی کندال (رتبه ای رتبه ای)
۰/۰۰۰	۳/۹۸۳	۰/۰۳۹	۰/۱۵۶	آزمون تای بی کندال (رتبه ای رتبه ای)
			۳۸۴	حجم نمونه

بحث و نتیجه گیری:

انباشت زباله ها در مراکز گردشگری ساحلی و جنگلی شمال کشور به معضلی قابل تامل و نگران کننده تبدیل شده است، عملی که ریشه در مسائل مختلف اقتصادی، اجتماعی فرهنگی انسانها با نگرش های مختلف نسبت به محیط زیست دارد که می بایست تحقیقات گسترده تری با توجه به حساسیت محیط زیست در جلگه ی باریک شمال کشور، توسط محققین و پژوهشگران عرصه ی محیط زیست، منابع طبیعی، جامعه شناسی، مردم شناسی و .. بررسی و چاره اندیشی شود. نتایج حاصل از فرضیات پژوهش نیز این ادعاها را به اثبات رسانید که افزایش میزان تحصیلات دانشگاهی و نیز افزایش سن ارتباط مستقیمی با افزایش تجربه که افق دید وسیع تری را نسبت به مسائل زیست محیطی و عواقب ناگوار آن بر زندگی انسانها برجای می گذارند، تاثیر مثبت و معناداری بر میزان مسئولیت پذیری زیست محیطی گردشگران دارد. لذا شایسته است که واحد درسی محیط زیست و اهمیت مسئله محیط زیست در اذهان فرزندانمان نهادینه شود. در زمینه ی پایگاه اقتصادی گردشگران و میزان مسئولیت پذیری آنان نیز فرضیه سوم با اثبات وجود همبستگی مثبت و معنادار میان دو متغیر فوق،

¹ - Tau b Kendal test

حاکمی از توجه بیشتر قشر مرفه جامعه و به نوعی افرادی که دغدغه‌ی مالی کمتری دارند، به محیط زیست خبر می‌دهد، در مصاحبه با تعدادی از گردشگران بی‌توجه به مسائل زیست محیطی، تمامی آنها عنوان نموده‌اند که اولاً با توجه به مشکلات و فشارهای اقتصادی دیگر مجالی برای تفکر در باب مسائل زیست محیطی را بیهوده می‌دانند و دوماً جمع‌آوری زباله را جزء وظایف اصلی شهرداری‌ها می‌دانند و به هیچ وجه خود را در قبال جمع‌آوری آن موظف نمی‌دانند. بهر روی در سالهای اخیر بدلائل مختلفی همچون استفاده‌ی بیش از حد از زباله‌های پلاستیکی با تجزیه‌پذیری طولانی مدت، عدم توجه خانواده‌ها به رفتارهای مخرب زیست محیطی فرزندانشان و در بعضی موارد با مشارکت خود والدین با فرزندانشان در تخریب محیط زیست مانند شکستن شاخ و برگ درختان جهت برافروختن آتش، عدم فرهنگ سازی و آموزش در سنین پایین، عدم وجود قانونی محکم با قابلیت اجرایی در برابر متخلفین مخرب محیط زیست و ... مسئله‌ی محیط زیست را به نقطه‌ای بحرانی رسانیده است که نیازمند مداخله‌ی تمامی سازمانها و ارگانهای ذیربط در امور زیست محیطی از جمله سازمان حفاظت از محیط زیست، سازمان منابع طبیعی، شهرداری‌ها، میراث فرهنگی، آموزش و پرورش و ... جهت آگاهی رسانی، آموزش، تهیه امکانات ضروری و اولیه، نظارت، اعمال جریمه بر متخلفینی که محیط را با زباله پراکنی آلوده می‌سازند و نه صرفاً رانندگان زباله ریز، اخذ ورودی از گردشگران و هزینه کردن مبالغ جمع‌آوری شده جهت پاک سازی منطقه از زباله و دیگر امور نظافتی، سیاستهای تشویقی از جمله دادن کیسه‌هایی برای جمع‌آوری زباله به گردشگران در بدو ورود به اماکن گردشگری و ... را در دستور کار خویش قرار دهند.

منابع :

- ۱- بون، مدرس، کریستوفر و علی (۱۳۸۸)، شهر و محیط زیست، ترجمه‌ی منوچهر طبیبیان، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ایران
- ۲- بین، کلمز، رینولد و هریس (۱۳۸۵)، آموزش مسئولیت به کودکان، ترجمه‌ی پروین علی پور، چاپ اول، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد
- ۳- پاپلی یزدی، سقایی، محمدحسین و مهدی (۱۳۸۸)، گردشگری، ماهیت و مفاهیم، چاپ سوم، انتشارات سمت، تهران
- ۴- پویمن، لویی (۱۳۸۴)، اخلاق زیست محیطی، ترجمه‌ی داوودی و شجاعی، چاپ اول، انتشارات توسعه، تهران
- ۵- خواجه نوری، مساوات و ریاحی، بیژن، ابراهیم و زهرا (۱۳۹۳)، رابطه‌ی سبک زندگی و مسئولیت پذیری فردی و اجتماعی (مطالعه موردی: نوجوانان دبیرستانی شیراز)، مجله جامعه پژوهی فرهنگی، سال پنجم، شماره ۴، صص ۶۴ - ۴۵
- ۶- سالنامه آماری استان مازندران ۱۳۹۳، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان مازندران، معاونت آمار و اطلاعات
- ۷- شبیری، شمسی و ابراهیمی، محمد، زهرا و هادی (۱۳۹۲)، اثرات اجرای برنامه‌های آموزش زیست محیطی بر طبیعت گردی (مورد مطالعه: دانش آموزان مدارس لنگرود)، مجله‌ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره ۷، صص ۱۶۲ - ۱۴۸

- ۸- شبیری، میبودی و حسینی، محمد، حسین و افسانه (۱۳۹۲)، پیامدهای محیط زیستی گردشگران بر نواحی ساحلی دریای مازندران از دیدگاه مردم و مسئولین، مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره ۵، صص ۱۴۵ - ۱۲۹
- ۹- صالحی، معمار و باید، صادق، رحمت الله و آرزو (۱۳۹۴)، تبیین جامعه شناختی رفتار محیط زیستی گردشگران (مطالعه موردی: پارک جنگلی نور)، مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۵، صص ۱۲۷ - ۱۰۷
- ۱۰- عابدی سروستانی، احمد (۱۳۸۸)، بررسی دیدگاه های اخلاق زیست محیطی دانشجویان و استادان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، نشریه تحقیقاتی، شماره ۲۰۴، دوره سوم
- ۱۱- عقیلی، خوش فر و صالحی، محمود، غلامرضا و صادق (۱۳۸۸)، سرمایه اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی مسئولانه در شمال ایران (مطالعه موردی: استانهای گیلان، مازندران، گلستان)، مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، سال ۱۶، صص ۱۶ - ۱
- ۱۲- فیروزجائیان، صالحی و غلامرضازاده، علی اصغر، صادق و فاطمه (۱۳۹۴)، تحلیل جامعه شناختی زباله ریزی در بین گردشگران (مطالعه موردی: گردشگران استان مازندران)، مجله ی برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۱۸۶ - ۱۶۸
- ۱۳- قرخلو، رمضان زاده و گلین شریف دینی، مهدی، مهدی و جواد (۱۳۸۸)، اثرات زیست محیطی گردشگری بر سواحل شهر رامسر، فصلنامه پژوهشی جغرافیای انسانی، سال اول، شماره سوم، صص ۱۲ - ۱
- ۱۴- قیداری، دلیر، حمدالله و الهه (۱۳۹۶)، تحلیل سطح مسئولیت پذیری اجتماعی گردشگران در روستاهای مقصد گردشگری (مورد مطالعه: گردشگران دهستان های شهرستان خواف)، دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری، سال پنجم، شماره نهم، صص ۵۵ - ۲۹
- ۱۵- کاوندی، سحر (۱۳۹۱)، اخلاق زیست محیطی، ضرورتی برای حیات بشری، سومین همایش ملی سهروردی با موضوع اخلاق کاربردی، دانشگاه زنجان، سوم آبان
- ۱۶- محرم نژاد، تهرانی، ناصر و مهناز (۱۳۸۹)، مروری بر نظریه های اجتماعی و مدیریت محیط زیست، فصلنامه انسان و محیط زیست، دوره ۸، شماره ۱، صص ۱۱ - ۱
- ۱۷- موحد، علی (۱۳۸۶)، گردشگری شهری، چاپ اول، انتشارات دانشگاه شهید چمران، اهواز
- ۱۸- مهدیزاده، جواد (۱۳۹۵)، برنامه ریزی راهبردی توسعه ی شهری، چاپ چهارم، انتشارات آرمانشهر، تهران
- ۱۹- نبوی، شهریار، عبدالحسین و مرضیه (۱۳۹۳)، دین، اخلاق و محیط زیست، فصلنامه انسان و محیط زیست، شماره ۲۹، صص ۸۴ - ۶۹

- 21- Hanafiah and others (2016), *Responsible Tourism Practices and Quality of Life: Perspective of Langkawi Island communities*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 222 (2016) 406 – 413
- 22- Kai Xin, Lian Chan, Tay & Jennifer (2014), *Tour operator perspectives on responsible tourism indicators of Kinabalu National Park, Sabah*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 144 (2014) 25 – 34
- 23- Mantatov, Mantatova, Vyacheslav & Larisa (2015), *Philosophical Underpinnings of Environmental Ethics: Theory of Responsibility by Hans Jonas*, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 214 (2015) 1055 – 1061
- 24- Mihalic, Tanja (2016), *Sustainable-responsible tourism discourse e Towards 'responsustable' tourism*, *Journal of Cleaner Production* 111 (2016) 461e470
- 25- Saka, Surmeli & Oztuna, Mehpare, Hikmet & Aysun (2009), *Which attitudes preservice teachers' have towards environmental ethics*, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 1 (2009) 2475–2479

www. Shafaf.ir

1394

متصدی سعید

ای خیر

شیشه اتاق

